

Н. М. Абабілова,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглянуто та проаналізовано класифікації фразеологічних одиниць за зарубіжними та вітчизняними науковцями

Ключові слова: семантична класифікація, структурно-семантична класифікація, граматично-функціональна класифікація, функціональна класифікація.

В статье рассмотрены и проанализированы классификации фразеологических единиц зарубежных и отечественных ученых.

Ключевые слова: семантическая классификация, структурно-семантическая классификация, грамматически-функциональная классификация, функциональная классификация.

Foreign and Ukrainian scientists' classifications of phraseological units are considered and analysed in the article.

Keywords: semantic classification, semantically-structural classification, grammatically-functional classification, functional classification.

Багата мова – це не тільки численні слова синоніми, а й інші засоби, що роблять її красивою та образною, гнучкою та експресивною. З цією метою використовується словесний комплекс, що є певним, більш менш стійким лексичним поєднанням – так званою фразеологічною одиницею (далі ФО), що виражає думки і сподівання самих мовців, їх історію побут, культуру, еднають різні покоління [1]. Вивченням природи й характеру ФО займалися представники вітчизняної і зарубіжної філологічної науки (Я. Баран, В. Виноградов, О. Кунін, А. Левицький та А. Пайдзінська, П. Мюлднер-Нецковський, М. Шанський та інші). Однак, треба зазначити, що термінування мовних одиниць, що є першоелементом фразеології, та їх класифікація досі є одними із спірних питань сучасної лінгвістики.

Мета статті – проаналізувати існуючі класифікації ФО та визначити їх особливості.

Класифікація ФО за В. Виноградовим базується на семантичному принципі. На думку вченого, одиниця з частково переосмисленим значенням показує найслабкіший ступінь єдності між компонентами; чим віддаленіше значення фразеологічної одиниці від значень її складових, тим більше семантичної єдності. Відповідно до цієї концепції, розрізняють три типи ФО: фразеологічні зрощення (абсолютно неподільні словосполучення, значення яких зовсім не залежить від їх лексичного складу, від значень компонентів), єдності (звороти, у яких зберігся принцип семантичної окремоті компонентів, натяк на вмотивованість загального значення) та сполучення (звороти, що утворюються завдяки реалізації фразеологічно зв'язаних значень слів. Фразеологічні сполучення – аналітичні) [3].

Доречно вказати, що вітчизняний вчений Я. Баран зауважив на відсутності у побудові класифікації В. Виноградова єдиного принципу. Два перших типи – зрощення та єдності – розрізняються за ступенем вмотивованості, тобто можливості чи неможливості вивести значення фразеологізму із значень їхніх компонентів, а третій тип – фразеологічні сполучення – за ступенем обмеженої сполучуваності фіксованого компонента у даному значенні [2].

Ми виявили, що М. Шанський, зберігши три основні класи фразеологічних одиниць за схемою В. Виноградова, виділив четвертий клас – фразеологічні вирази, які протиставляє не зрощенням та єдностям, а фразеологічним сполученням. Від останніх вирази відрізняються тим, що не містять компонентів із фразеологічно зв'язаним значенням [7].

Варто зазначити, що класифікацію М. Шанського критикують за наявність протиріччя в її основі, за випадковість вибраних для класифікації ознак [2].

Доволі цікавим є підхід зарубіжного науковця П. Мюлднера-Нецковського, який поділяє ФО на ідіоми, фраземи, складені слова та паремії за сполучуваністю компонентів (семантичний принцип). Так, ідіома (зрощення та єдності В. Виноградова) є така ФО, семантична сполучуваність (синтетичний зв'язок між компонентами) якої переважає над синтаксичною (аналітичний зв'язок між компонентами). Вона характеризується тим, що сума значень слів та значення кожного слова зокрема є іншими, ніж значення всієї ФО. Фраземою автор вважає ФО, семантична сполучуваність якої певною мірою урівноважується із синтаксичною. Зміст усього вислову зосереджується у значенні одного з слів [9]. Таким чином, основними критеріями класифікації ФО за семантичним принципом можна вважати повне або часткове переосмислення ФО, зв'язане значення одного з її компонентів, рівень семантичної цілісності, семантична ускладненість або семантична або синтаксична сполучуваність тощо.

Грамматично-функціональну класифікацію ФО на семантико-граматичні розряди пропонували, зокрема, Я. Баран, А. Левицький та А. Пайдзінська. Науковці виділяють такі фразеологізми, як субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, адвербіальні та вигуківі фразеологізми [8]. На думку українського вченого за всіма ознаками субстантивні фразеологізми належать до підкласу загальних назв і включають як назви предметів і явищ, так і назви осіб. Польські вчені об'єднують субстантивні ФО з ад'єктивними в одну групу іменних ФО. Ад'єктивні фразеологізми виражають ознаку предмета чи явища і т.п.

А. Левицький та А. Пайдзінська в одну групу означальних ФО об'єднують такі фразеологічні одиниці, що виражають ознаку предмета чи явища, ознаку дії та ознаку ознаки (подібно до прикметників та прислів'

ників), тобто ад'єктивні та адвербіальні. До дієслівних фразеологізмів український науковець Я. Баран відносить ФО, які виражають дію і функціонують найчастіше у функції присудка. В той час як А.Левицький та А.Пайдзінська використовують «звороти» для дієслівних ФО, утворених за моделями словосполучення. Виокремлюючи адвербіальні фразеологізми, вітчизняний дослідник поділяє їх на два підкласи: якісні і обставинні адвербіальні фразеологізми. Адвербіальні фразеологічні одиниці, до яких також відносять прийменникові із ФО, що виконують синтаксичну роль сполучників і часток, А.Левицький та А.Пайдзінська зараховують до фразеологічних «індикаторів». Польські вчені трактують вигуківі ФО як частково фразеологічні «індикатори», що виконують у реченні функцію часток.

Отже, основним критерієм розподілу ФО на семантико-граматичні розряди є їхня синтаксична роль у реченні, зумовлена специфікою фразеологічного значення та наявністю чи відсутністю формотворчої парадигми.

Керуючись функціональним принципом, польський науковець П.Мюлднер-Нецковський вирізняє відкриті, закриті та формальні ФО. Перші потребують додаткової інформації про будову, синтаксис і сферу значення. Закриті ФО є повними багатослівними відповідниками слів, і вживаються у реченні за загальними правилами синтаксису. Їхньою істотною ознакою є те, що вони можуть бути складовими інших ФО. Формальні ФО утворені у потребі однозначного порозуміння в чітко окреслених умовах. Вони мають ознаки закритих ФО, але є зовсім окремими висловлюваннями і тому не можуть входити до складу інших фразеологізмів. Науковець вирізняє команди, директиви та терміни [9].

Заслуговує на увагу й запропонована О.Куніном класифікація фразеологічних одиниць, яка заснована на структурно-семантичному принципі і також спирається на коефіцієнт стійкості фразеологічних одиниць. Дослідник виділяє класи на основі функції фразеологічних одиниць в процесі спілкування, де класи визначаються за структурно-семантичними особливостями: 1) номінативні фразеологічні одиниці, представлені зворотами, які виконують певну функцію; 2) номінативно-комунікативні одиниці, до яких належать дієслівні фразеологізми, які можуть бути трансформовані в речення з присудком у пасивному стані; 3) фразеологічні одиниці ні номінативного, ні комунікативного характеру; 4) комунікативні фразеологічні одиниці, представлені прислів'ями та приказками [4].

Зазначимо, що ця система класифікації містить в собі одинадцять підкласів і розрядів. Вони виділяються за ознакою замкнутості (незамкнутості структури фразеологізмів). У рамках підкласів виділяється дев'ятнадцять розрядів структурно-семантичних значень залежно від типу зв'язку між компонентами та типу переосмислення (повного або часткового).

В основі класифікації ФО Б.Лабінської знаходиться функціонально-стилістичний принцип, згідно якого виділено I) розмовні ФО, що виконують комунікативну функцію і вживаються, передусім, в усному мовленні і яким притаманне «знижене» експресивно-стилістичне забарвлення: а) повсякденно-побутові; б) розмовно-фамільярні ФО; в) просторічні ФО; 2) книжні ФО, які вживаються, здебільшого, у писемній мові і характеризуються «підвищеним» експресивно-стилістичним забарвленням: книжність, святковість, урочистість, патетичність, поетичність тощо; 3) міжстильові ФО, які експресивно не забарвлені, загальноживані, функціонують у всіх стилях мови. Останні умовно поділяються на дві підгрупи. ФО I підгрупи можуть бути субстантивні; дієслівні (охоплюють абстрактний іменник і повнозначне чи допоміжне дієслово); ад'єктивні (дають якісну характеристику предмету або особі); адвербіальні (за семантичною ознакою подібні до ад'єктивних та характеризують якість дії або вказують на ступінь якісної характеристики особи, предмета). До II підгрупи належать ідіоми, парні зрощення, прислів'я, приказки, крилаті вирази [5].

Зарубіжний вчений Л.Сміт у своїх працях пропонує класифікацію відповідно до джерел походження ФО (генетична). Так, науковець вирізняє ідіоми взяті з мови моряків, рибалок (*better one small fish than an empty dish – краще щось, ніж нічого*), солдатів (*to fight on two fronts – битися, боротися на два фронти*), мисливців (*to run after two hares – гнатися за двома зайцями, братися за безнадійну справу*). Також, вчений виділяє ідіоми, пов'язані з різноманітними свійськими і дикими тваринами (*donkey between two bundles of hay – прилюдно, у присутності людей*), птахами (*birds of one feather – однакові люди; одного поля ягода, одного тіста книш, два чоботи – пара*), природними явищами (*one cloud is enough to eclipse all the sun – одна хмара може закрити сонце*); пов'язані з сільським господарством, кухнею (*eggs are all in one basket – усім ризикує, поставив усе на карту*), різними видами спорту, мистецтва, частинами тіла (*first finger – вказівний палець*) тощо [7].

Зробивши аналіз існуючих класифікаційних схем фразеологічних одиниць, ми виявили, що в їх основі лежать різні принципи. Проте зустрічаються класифікації з подібними рисами, а деякі з них є трансформаціями інших. Під час дослідження нами були виділені функціональна, функціонально-стилістична, семантична, граматично-функціональна, структурно-семантична, контекстологічна, генетична класифікації. Кожна з них по-своєму допомагає з'ясувати природу фразеологічних одиниць, схарактеризувати особливості їх функціонування. Так, семантично-структурна класифікація є найбільш придатною для розгляду цілісності чи ускладненості семантики фразеологічної одиниці, граматично-функціональна – для виявлення граматичних категорій та функцій, функціональна – для пояснення особливостей вживання, тощо.

Література:

1. Арістов Н. Б. Основы перевода / Н. Б. Арістов. – М. : Иниздат, 1959. – 264 с.
2. Баран Я. А., Зимомря М. І., Білоус О. М., Зимомря І. М. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
3. Виноградов В. В. Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М., 1977. – 254с.
4. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – Дубна : Феникс, 2005. – 488 с.

5. Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини 2004 года. Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Б. І. Лабінська. – Львів : Нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2004. – 20 с.
6. Смит Л. П. Фразеология английского языка. Пер. А.С. Игнатъева / Л. П. Смит. – М. : Учпедгиз, 1989. – 208 с.
7. Современный русский язык. Учеб. для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.» В 3 ч. 4. 1. Введение. Лексика. Фразеология. Фонетика. Графика и орфография / Н. М. Шанский, В. В. Иванов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1987. – 192 с.
8. Lewicki A.M., Pajdzimska A. Frazeologia // Encyklopedia kultury jEzyka polskiego XX w. T. 2. Wspqlczesny jezyk polski. – Wroclaw, 1993. – С. 307.
9. Muldner-Nieckowski P., Muldner-Nieckowski L. Wprowadzenie do frazeologii // Режим доступу : http://www.forum.frazeologia.pl/Wprowadzenie_do_frazeologii.pdf